

ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ

УДК 343.982

О. Т. Танчин, завідувач сектору

Івано-Франківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ СЛІДІВ НА ГІЛЬЗАХ, ВИСТРІЛЯНИХ З ПІСТОЛЕТА ФРОМЕР, МОДЕЛЬ 37, ВИРОБНИЦТВА ФІРМИ «FEMARU-FEGYVER-ES GEPGYAR R.T.», М. БУДАПЕШТ, УГОРЩИНА

Розглянуто питання можливості використання накопиченої інформації стосовно об'єктів оперативно-пошукових та інформаційно-довідкових колекцій (зокрема гільз зі слідами зброї) працівниками, яких залучають до слідчо-оперативних груп, та працівниками підрозділів дослідження зброї Експертної служби МВС України з метою встановлення особи злочинця, його розшуку, затримання та розкриття злочину по гарячих слідах. Описано слідову картину та конструктивні особливості пістолета конструкції Рудольфа Фромера, модель 37.

Ключові слова: вогнепальна нарізна зброя, пістолет, дзеркало затвора, обробка металу різанням, балістичні обліки, дослідження зброї.

Рассмотрены вопросы возможности использования накопленной информации об объектах оперативно-поисковых и информационно-справочных коллекций (в частности гильз со следами оружия) работниками, привлекаемыми к следственно-оперативным группам, и работниками подразделений исследования оружия Экспертной службы МВД Украины с целью установления личности преступника, его розыска, задержания и раскрытия преступления по горячим следам. Описана следовая картина и конструктивные особенности пистолета конструкции Рудольфа Фромера, модель 37.

It is considered the possibility of using the accumulated information (the objects of operative-search and informative-reference collections-sleeves with tracer of arms) from the inquest-operative group specialists to the expert service employees of the unit of investigation of arms to check ballistic accounting in order to indentify the criminal, his search, detention an the disclosure of the crime «Hot chase». Trace pictures and design features of Rudolf Frommer's design pistol, model 37 are described in this work.

Озброєність злочинного середовища та стійка тенденція до вчинення злочинів із застосуванням вогнепальної зброї, у тому числі нарізної (насамперед через її доступність у сучасних умовах) — один із факторів погіршення криміногенної ситуації в будь-якій цивілізованій країні. Загальна кількість таких злочинів є певним індикатором, що дозволяє оцінити ступінь правопорядку в державі та, відповідно, стан і рівень безпеки громадян, який вона зобов'язана забезпечити [3].

Нині із застосуванням вогнепальної зброї правопорушники посягають на доволі широкий спектр матеріальних і нематеріальних цінностей суспільства, його надбань, що охороняються законом. Вогнепальна зброя при цьому є одним із основних засобів швидкої реалізації злочинних намірів під час замовних вбивств, розбійних нападів, терористичних актів і багатьох інших суспільно-небезпечних діянь [4].

Зрозуміло, що своєчасне та швидке розкриття злочинів із застосуванням зброї, а також повне та об'єктивне їх розслідування сьогодні неможливе без широкого використання досягнень криміналістики, особливо з дослідження вогнепальної зброї та слідів її складових деталей (зокрема, для розкриття злочинів цієї категорії велике значення мають як попередні дослідження об'єктів на місці події, так і подальша їх перевірка за масивами інформаційно-довідкових колекцій) [5].

Широкий спектр питань у галузі судової балістики досліджували у різні часи М. М. Блюм, А. С. Волнов, Д. Ю. Гамов, А. В. Жук, А. В. Кофанов, В. Т. Малярєнко, А. І. Устинов та ін. Положення теоретичних напрацювань названих та інших вчених в основному знаходять підтвердження у практичній діяльності експертів, проте трапляються й окремі винятки.

Метою статті є окреслення особливостей утворення слідів на гільзах, вистріляних з пістолета Фромер, визначених за результатами експертної практики.

Як свідчить багаторічний досвід практичної роботи підрозділу дослідження зброї Івано-Франківського НДЕКЦ МВС України (1999— 2016 рр.), переважна більшість вилученої з незаконного обігу зброї, яку досліджували в підрозділі, а також зброї, виявленої в місцях вчинення злочинів, є закордонного виробництва (частка вітчизняної зброї становить не більше ніж 8 %). А отже, експерти мали змогу ознайомитися з матеріальною частиною такої зброї (насамперед військової) польського, угорського, чеського, німецького, австрійського виробництва та виробництва інших країн Європи. Відповідно, експерти мали унікальну можливість на власному досвіді перевірити відомості, викладені в одному із фундаментальних джерел, яке використовують у своїй роботі — судово-балістичному довіднику «Автоматические пистолеты и следы на их пулях и гильзах» А. І. Устинова (далі — Довідник) [7]. Порівняння відомостей (у тому числі характеристик) щодо натурних об'єктів з відомостями щодо них, викладеними в цьому джерелі, засвідчило їх збіг стосовно вітчизняної зброї, проте стосовно зброї закордонного виробництва мали місце певні розбіжності. А отже, у Довіднику, імовірно, не враховано всіх особливостей виробництва такої зброї.

Так, із чотирьох пістолетів конструкції Фромера, модель 37, виробництва фірми «Femaru-Fegyver-es Gepgyar R.T.», м. Будапешт, Угорщина, що виявили на місцях подій та під час обшуків слідчо-оперативні групи, у складі яких працювали працівники Івано-Франківського НДЕКЦ МВС України, описи трьох відповідали відомостям, викладеним у Довіднику [3]. На четвертий пістолет (9-мм) у Довіднику наявні лише загальні конструктивні ознаки (рис. 1, 2, 3). Результати дослідження цього пістолета наведено нижче.

Рис. 1

Рис. 2

Рис. 1, 2. Загальний вигляд пістолета з обох боків

Досліджуваний пістолет має такі тактико-технічні характеристики:

- загальна довжина пістолета — 172 мм;
- висота пістолета — 111,5 мм;
- довжина ствола — 100 мм;
- довжина прицільної лінії — 140 мм;
- калібр 9,00 мм;
- вага пістолета з порожнім магазином — 750 г;
- зусилля на спусковий гачок — 1,4 кг;
- кількість нарізів — 4 шт.;
- місткість магазину — 7 патронів;
- штатний боєприпас — 7,65-мм Browning.

Рис. 3. Основні частини пістолета

Конструктивно пістолет має такі основні частини та механізми (рис. 3):

- кожух-затвор;

- ствол;
- зворотна пружина з прямою;
- рамка;
- магазин;
- защіпка магазину;
- рамковий запобіжник;
- ударно-спусковий механізм;
- затворна затримка;
- щічки рукоятки.

Попереднє дослідження пістолета засвідчило, що на його зовнішніх поверхнях немає маркувальних позначень (винятком були лише магазин з маркуванням «37М», а також контрольні та випробувальні клейма на основі спускової скоби та на спусковому гачку). Проте під час повного розбирання та вимірювання розмірів частин і механізмів пістолета було встановлено повну його відповідність порівнюваним зразкам з додаткових джерел [3, с. 4—14] та натурним зразкам, тобто пістолету конструкції Фромера, модель 37.

Усі частини пістолета мають високу чистоту поверхонь; гострі кути (там, де вони могли бути) згладжено фасками та ретельно відшліфовано; поверхня ствола ззовні має сліди полірування після чистової обробки; гребінка сухарного з'єднання виконана з особливою ретельністю. Незважаючи на «солідний вік» цього зразка, на ньому наявні лише сліди дрібних пошкоджень на торцях осей ударно-спускового механізму та відкол металу в чашці затвора поблизу отвору бойка. Слідів реставрації чи ремонту із заміною частин і деталей не виявлено.

Досліджуваний зразок відрізняється від стандартного зразка матеріалом щічок рукоятки, якістю та кольором захисного покриття зовнішніх поверхонь. Крім того, у зоні передньої перетинки затвора метал видалено на кшталт бельгійських 9-мм пістолетів Браунінг, модель НР зразка 1935 року [3]. Щічки рукоятки виготовлено з дорогого матеріалу — рогових пластинок тварини; на лівій щічці є виріз під важіль затворної затримки. Захисне покриття нанесено з особливою ретельністю, має насичений відтінок сірого кольору.

Спроба виявити знищені методом хімічного травлення маркування мала негативний результат: маркувальні позначення раніше не знищувалися, їх взагалі не наносили. Також було встановлено, що захисне покриття повторно не наносили, а первинне покриття, хоча і має незначні подряпини та потертості (що зрозуміло з огляду на термін експлуатації пістолета і, відповідно, термін нанесення первинного покриття), проте в цілому збереглося добре.

За допомогою мікроскопічного дослідження частин зброї, що беруть участь у слідоутворенні на поверхні гільзи, з використанням мікроскопа «МСП-1» при збільшенні у 12 разів (освітлення штучне, скісноспрямоване) було встановлено, що патронний упор чашки затвора має інший вигляд остаточної обробки. Водночас у Довіднику зазначено, що всі пістолети Фромера, які виробляв Завод металевих виробів і озброєння Р. Т. Гепдяра (Femaru-Fegyver-es Gepgyar R.T.) в м. Будапешт, Угорщина, мали однаковий вигляд кінцевої обробки патронного упора у вигляді паралельних концентричних кілець навколо отвору бойка (рис. 4—9).

Під час подальшого дослідження, зокрема в процесі експериментальної стрільби, було підтверджено ширину полів нарізів каналу ствола та їх кут нахилу. Проте, як

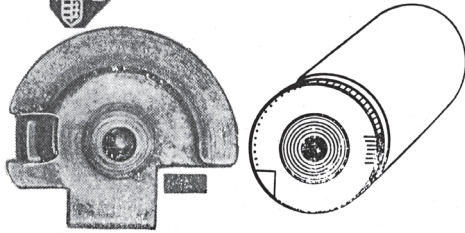

Рис. 4

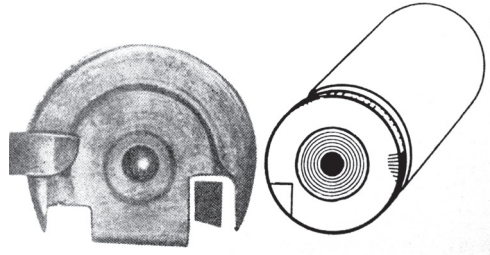

Рис. 5

Рис. 4, 5. Загальний вигляд механічної обробки патронного упора чашки затвора пістолетів Фромера, модель 29 (рис. 4) і модель 37 (рис. 5), вироблені на Заводі металевих виробів і озброєння Р. Т. Гепдяра в м. Будапешт, Угорщина, та їх схеми

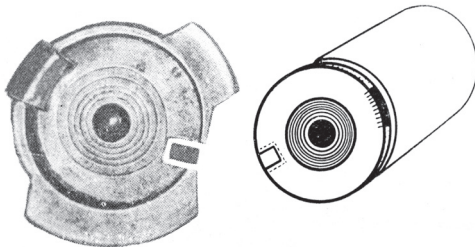

Рис. 6

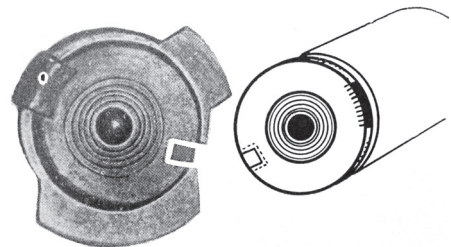

Рис. 7

Рис. 6, 7. Загальний вигляд механічної обробки патронного упора чашки затвора пістолетів Фромера, модель «Стоп» (рис. 6) і модель «Бемі» (рис. 7), вироблені на Заводі металевих виробів і озброєння Р. Т. Гепдяра в м. Будапешт, Угорщина, та їх схеми

засвідчило мікроскопічне дослідження стріляних гільз з використанням мікроскопа «МС-1», при 8—24-кратному збільшенні (освітлення штучне, скісноспрямоване), сліди на денці гільзи суттєво відрізнялися від відомостей, наведених у Довіднику [3]. Сліди обробки мають три чіткі ділянки (рис. 8). Центральна ділянка має вигляд чітко вираженої Т-подібної арки, яка на 2/3 охоплює периметр отвору для бойка та заглиблюється в тіло затвора на незначну відстань — близько 0,2 мм. Основа арки має вигляд вузьких ніжок, розташованих перпендикулярно нижньому зрізу гребеня затвора. Нижня ділянка денця гільзи, що знаходиться під отвором бойка, має вигляд витягнутої площадки розмірами 3,8 x 4,4 мм з рівною основою та аромним верхнім зрізом і виступає вперед над центральною ділянкою. Верхня ділянка має вигляд сегмента кола, утвореного верхньою межею центральної ділянки та краєм чашки затвора. Верхня ділянка, так само як і нижня, виступає вперед над центральною ділянкою. Також слід зазначити відкол металу у вигляді трикутника з гострим

кутом, спрямованим до низу (рис. 8, указано стрілкою). З огляду на його форму та розміри, а також ділянку з корозійним пошкодженням поблизу краю отвору бойка воно утворилося в результаті експлуатації пістолета.

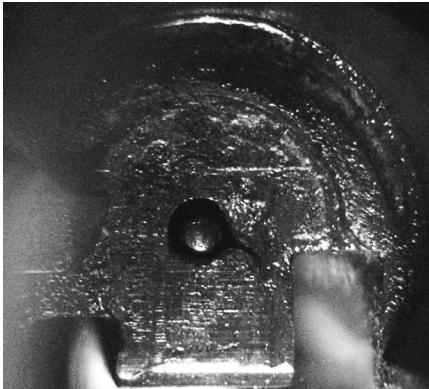

Рис. 8

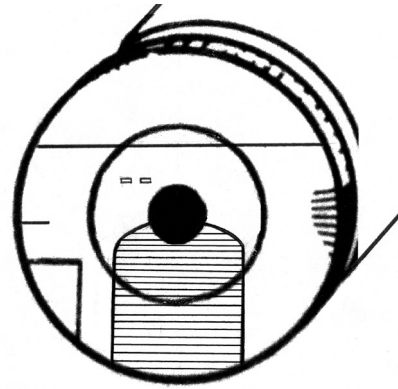

Рис. 9

Рис. 8, 9. Загальний вигляд механічної обробки патронного упора чашки затвора пістолета Фромера, модель 37, який досліджували, та його схема

Завдяки виготовленню денця гільзи з високим ступенем чистоти поверхонь верхньої та центральної його ділянок, в їх площинах не виявлено трас, які б характеризували інструмент. Натомість нижня ділянка (у вигляді площадки розмірами 3,8 x 4,4 мм) має яскраво виражені сліди металообробного інструмента у вигляді горизонтальних паралельних валиків і борозенок, які зберігають свій рельєф та чіткість на всій її довжині.

Крім того, кут між виступом відбивача і зацепом викидача становить 1950, тобто взаємне розташування зачепу викидача та відбивача не характерне для пістолетів Фромера, модель 37, під патрон 7,65 мм Браунінг, а характерне для цієї самої моделі під короткий 9-мм патрон Браунінг (9 x 17 мм) (рис. 5, 8).

Виявлені особливості пістолета було підтверджено під час експериментальної стрільби.

Детальне дослідження слідів на гільзах за допомогою порівняльного мікроскопа «МС-1» (8—60-кратне збільшення, освітлення бокове, скісноспрямоване) засвідчило, що у виявлених слідах патронного упора слідова картина, описана вище, стійко відображається від попереднього до наступного об'єкта. Зазначені особливості утворюють комплекс ознак, достатній для визнання цих слідів на гільзах придатними для ідентифікації зброї, з якої їх було відстріляно.

Для визначення кінетичної енергії вистріляних куль проведено стрільбу на вимірювальному комплексі «ИБХ-371» на відстані 1 м згідно з методикою Д. Ю. Гамова [1]. При цьому встановлено, що початкова швидкість вистріляних куль становить у середньому 280 м/с, а їх питома кінетична енергія — 3,65 Дж/мм², що також відповідає наведеним у Довіднику характеристикам [6].

Отже, досліджуваний пістолет є нарізною вогнепальною зброєю — 7,65 мм пістолетом Фромера, модель 37 [6], водночас було виявлено такі особливості його конструкції: ретельність виконання, матеріал щічок рукоятки, відсутність маркувань дозволяють припустити, що його могли виготовити на індивідуальне замовлення

(так званий кастомінг, кастом-модель) з комплекту штатних деталей, які додатково обробили. Під час виготовлення затвора було використано як заготовку не завершений у виконанні затвор від аналогічної моделі під 9 мм патрон, у якому зроблено чашку затвора під патрон калібру 7,65 мм з використанням іншого (незвичного) технологічного процесу. З доступних джерел достеменно не відомо, скільки таких зразків пістолетів та під які калібри було виготовлено (відомо лише, що певну їх кількість було виготовлено для цивільного ринку).

Ознайомлення спеціалістів підрозділів дослідження зброї експертно-криміналістичних установ з цією інформацією та її аналіз сприятимуть суттєвому обмеженню кола пошуку зброї, за допомогою якої вчинено той чи інший злочин, і швидкого встановлення особи злочинця.

Отже, залучення відповідних спеціалістів до огляду місця події із застосуванням вогнепальної зброї покликане не лише оперативно надати слідчому інформацію, необхідну для реконструкції події злочину, а й прискорити пошук зброї та розкриття злочину.

З огляду на збільшення в обігу в Україні військових пістолетів, переобладнаних для стрільби патронами не смертельної дії, а також нелегальної зброї, яку вилучають з обігу (що насамперед пов'язано з конфліктом на сході України), актуальною є розробка науково-методичного джерела (посібника, довідника, каталогу тощо) з оновленою узагальнюючою інформацією стосовно такої зброї, відомості про яку в наявній на сьогодні літературі є дещо застарілими і потребують корегування та доповнення.

Список використаної літератури

1. *Гамов Д. Ю.* Методика встановлення належності об'єкта до вогнепальної зброї та його придатності до стрільби (проведення пострілів) / Д. Ю. Гамов. — К. : ДНДЕКЦ МВС України, 2012. — 34 с.
2. *Патроны ручного огнестрельного оружия и их криминалистическое исследование* / [Блюм М. М., Волнов А. С., Жук А. В. и др.]. — М. : ВНИИ МВД СССР, 1982. — 296 с. : ил.
3. *Сайт Головного управління Національної поліції в Рівненській області* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://rv.npu.gov.ua/uk/publish/article/154405>.
4. *Маляренко В. Т.* Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : підручник [Електронний ресурс] / В. Т. Маляренко. — К. : Юрінком Інтер, 2007. — Режим доступу : <http://www.ebk.net.ua/Book/SptpoU/3-4/341.htm>.
5. *Устинов А. И.* Автоматические пистолеты и следы на их пулях и гильзах : суд.-бал. справ. / А. И. Устинов. — М. : Ред.-изд. отдел ВНИИ МВД СССР, 1973. — Т. 2. — 427 с. : ил.